

YHDISTYNEIDEN KANSAKUNTIEN MERIOIKEUSYLEISSOPIMUKSEN ALAINEN SOPIMUS KANSALLISEN LAINKÄYTTÖVALLAN ULKOPUOLISTEN MERIALUEIDEN BIOLOGISEN MONIMUOTOISUUDEN SUOJELUSTA JA KESTÄVÄSTÄ KÄYTÖSTÄ; ALLEKIRJOITUSVALTUUDET

YK:n merioikeusyleissopimus hyväksyttiin 1982 ja se tuli Suomen osalta voimaan 21.6.1996 (SopS 49 ja 50/1996). Yleissopimuksessa on 169 osapuolta, mukaan lukien EU, ja sen katsotaan yleisesti muodostavan oikeudelliset puitteet kaikelle mereen liittyvälle toiminnalle. Vuonna 1994 tehtiin yleissopimuksen XI osan soveltamiseen liittyvä sopimus (SopS 49 ja 50/1996) ja vuonna 1995 sopimus hajallaan olevien kalakantojen ja laajasti vaeltavien kalakantojen säilyttämistä ja hoitoa koskevien yleissopimuksen määräysten täytäntöönpanosta (SopS 80–82/2003).

YK:ssa aloitettiin vuonna 2006 työ kansallisen lainkäyttövallan ulkopuolisten merialueiden biologisen monimuotoisuuden suojelemiseksi ja kestäväksi käyttämiseksi. Se johti eri vaiheiden jälkeen vuosina 2018–2023 YK:n yleiskokouksen perustamassa hallitustenvälisessä konferenssissa käytyihin neuvotteluihin YK:n merioikeusyleissopimusta täytäntöönpanevasta sopimuksesta, joka hyväksyttiin konsensuksella 19.6.2023 (jäljempänä, *BBNJ-sopimus*).

BBNJ-sopimusta sovelletaan kansallisen lainkäyttövallan ulkopuolisella merialueella eli merioikeusyleissopimuksen mukaisesti määritellyllä aavalla merellä ja merenpohja-alueella, jolla tarkoitetaan kansalliseen lainkäyttövaltaan kuuluvan talousvyöhykkeen ja mannerjalustan ulkopuolelle jäävää syvänmerenpohjaa. Itämerellä tällaista kansallisen lainkäyttövallan ulkopuolista aluetta ei ole. Sopimusta ei sovelleta sota-aluksiin. Muihin valtion omistamiin tai käyttämiin aluksiin, joita käytetään ei-kaupallisiin tarkoituksiin, sopimusta sovelletaan vain meren geenivaroja koskevan sääntelyn osalta, koska suuri osa meritieteellisestä tutkimuksesta tehdään valtion tutkimusaluksilla.

Sopimuksessa määrätään BBNJ-osapuolten konferenssin toimivallasta aluelähtöisten merenhoitotoimien, myös merensuojelualueiden, perustamiseen kansallisen lainkäyttövallan ulkopuolisille merialueille (sopimuksen III osa) sekä näillä merialueilla toteutettaviin hankkeisiin sovellettavasta ympäristövaikutusten arviointimenettelystä (IV osa). Lisäksi sopimus sisältää määräyksiä kansallisen lainkäyttövallan ulkopuolisten merialueiden geenivaroista ja niistä saatavien hyötyjen jakamisesta (II osa). BBNJ-sopimuksen täytäntöönpanoa tuetaan kehittyvien valtioiden valmiuksien lisäämistä ja meriteknologian siirtoa koskevilla määräyksillä (V osa).

Sopimuksella perustetaan sihteeristö, jonka toimintaa koskevat järjestelyt ja toimipaikan päättää BBNJ-osapuolten konferenssi ensimmäisessä kokouksessaan, sekä useita konferenssia avustavia toimielimiä (erityisesti VI ja VIII osa). Toimielimet rahoitetaan osapuolten maksuosuuksin. Sopimuksessa määrätään myös rahoitusmekanismista, joka tukee BBNJ-sopimuksen osapuolina olevia kehittyviä valtioita sopimuksen täytäntöönpanossa muun muassa rahoittamalla valmiuksien kehittämistä ja meriteknologian siirtoa (VII osa).

Rahoitusmekanismi muodostuu muun muassa erityisrahastosta, johon kehittyneet maat suorittavat vuosittaiset maksusuodet, kunnes osapuolten konferenssi päättää toisin, ja Maailmanlaajuisesta ympäristörahastosta (Global Environment Facility, GEF).

Sopimus sisältää sekä EU:n että jäsenvaltioiden toimivaltaan kuuluvia määräyksiä. Euroopan unionin neuvosto valtuutti 19.3.2018 komission aloittamaan neuvottelut unionin puolesta siltä osin kuin on kyse unionin toimivaltaan kuuluvista asioista, joiden osalta unioni on hyväksynyt sääntöjä. EU:n tavoitteita ja sisältökantoja valmisteltiin neuvoston merioikeustyöryhmässä (COMAR). Myös EU:n jäsenvaltiot osallistuivat sopimusneuvotteluihin alusta alkaen. Valtioneuvosto asetti Suomen neuvotteluvaltuuskunnan päätöksellään 5.4.2018. Suomesta neuvotteluihin osallistuivat ulkoministeriön ja ympäristöministeriön virkamiehet. Eduskuntaa on informoitu hallitustenvälistä konferenssia ja sitä edeltänyttä valmistelukomiteaa koskeneista neuvottelumandaateista (E/2016 vp ja EJ 3/2018 vp) samoin kuin sopimusneuvottelujen etenemisestä (EJ 8/2020 vp ja U 104/2022 vp).

EU ja sen jäsenvaltiot ovat alusta alkaen pitäneet BBNJ-sopimushanketta tärkeänä ja pyrkineet meriympäristön suojelun kannalta mahdollisimman kunnianhimoiseen lopputulokseen. Brestissä helmikuussa 2022 järjestetyn *One Ocean* -huippukokouksen yhteydessä lanseerattiin Euroopan komission puheenjohtajan Ursula von der Leyenin aloitteesta *High Ambition Coalition* edistämään BBNJ-sopimuksen pikaista syntymistä ja kunnianhimoista lopputulosta. Koalitioon ovat alusta alkaen kuuluneet kaikki EU:n jäsenvaltiot ja siinä on nyt yli 50 jäsentä. Espanjan varapääministeri Teresa Ribera EU-puheenjohtajamaan edustajana ja ympäristö- ja kalastuskomissaari Virginijus Sinkevičius ovat vastikään kannustaneet kirjeitse kaikkia koalition jäseniä allekirjoittamiseen heti 20.9.2023, kun sopimus avataan allekirjoitettavaksi YK:n päämajassa New Yorkissa kahden vuoden ajaksi. EU on jo ilmoittanut YK:n sihteeristölle, että sopimus on tarkoitus allekirjoittaa unionin puolesta 20.9.2023. Sopimuksen kansainvälinen voimaantulo vaatii, että 60 valtiota lisäksi ratifioi tai hyväksyy sopimuksen. Sopimus sisältää lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä ja näin ollen Suomen sitoutuminen sopimukseen edellyttää myös eduskunnan myötävaikutusta.

Ulkoministeriö on pyytänyt keskeisten viranomaisten näkemystä siitä, onko estettä sopimuksen allekirjoittamiselle mahdollisimman pian. Saaduissa lausunnoissa on puollettu sopimuksen allekirjoittamista.

Sopimuksen 10(1) artiklan mukaan sopimuksen määräysten soveltaminen ulottuu ennen sopimuksen voimaantuloa kerättyjen tai tuotetun kansallisen lainkäyttövallan ulkopuolisten merialueiden geenivarojen ja tällaisia geenivaroja koskevan digitaalisen sekvenssitiedon käyttöön, jollei osapuoli tee sopimuksen 70 artiklan mukaista kirjallista poikkeusta allekirjoittaessaan, ratifioidessaan tai hyväksyessään sopimuksen tai liittyessään siihen. Neuvottelujen aikana EU ja sen jäsenvaltiot toivat kantanaan esiin, että BBNJ-sopimusta ei pitäisi soveltaa miltään osin takautuvasti, ja tätä näkemystä tuettiin myös saaduissa lausunnoissa. Takautuvan soveltamisen poissulkeva ilmoitus on tarkoitus tehdä yhdessä EU:n ja muiden jäsenvaltioiden kanssa koordinoiden viimeistään sopimukseen sitoutumisen yhteydessä.

Tämän johdosta esitetään, että Tasavallan Presidentti valtuuttaisi ulkoministeri Elina Valtonen tai hänen estyneenä ollessaan suurlähettiläs Elina Kalkun allekirjoittamaan Suomen puolesta Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen alaisen sopimuksen kansallisen lainkäyttövallan ulkopuolisten merialueiden biologisen monimuotoisuuden suojelusta ja kestävästä käytöstä.